

ROSER VERNET I ANGUERA

APROXIMACIÓ A UN ESTUDI
DE LES UNITATS LINGÜÍSTIQUES ESTEREOTIPADES A
*PRIMERA HISTÒRIA D'ESTHER**

1. *OBJECTIU DEL TREBALL: LÈXIC I DISCURS LITERARI
A PRIMERA HISTÒRIA D'ESTHER. LES UNITATS
LINGÜÍSTIQUES ESTEREOTIPADES (ULE)*

Primera història d'Esther (1947-1948), un dels textos més brillants de S. Espriu i de tota la dramaturgia catalana, és una peça de singular construcció, complexa —barroca— en el seu contingut, i amb un llenguatge extremadament críptic. Això és degut, per una banda, a la fusió de la matèria bíblica amb detalls folklòrics i familiars, que l'autor extreu dels seus records infantils (d'aquesta manera, en arrel·lar-se dins la realitat catalana, el mite bíblic esdevé pròxim i quotidià), i, d'altra banda, a l'encreuament d'aquestes dues «realitats» fusionades, amb les meditacions de l'autor sobre certs temes de la condició humana i més concretament de la realitat catalana del moment: l'abús i l'arbitrarietat del poder, la lluita fratricida, etc.

Pel que fa al llenguatge, i sobretot al lèxic, que serà l'objecte d'aquest treball, per la seua riquesa i la seua exuberància constitueix una eina important que contribuirà a crear aquesta complexitat i, sobretot, a augmentar-la.

Espriu utilitza i barreja tot els recursos lingüístics disponibles, lèxics, sintàctics i morfològics. El seu lèxic es nodreix de fonts molt variades: registres diferents, (culte, popular), argots (caló, dels jocs de

* Aquest article és una reelaboració del treball del mateix nom realitzat conjuntament amb Montserrat Cunillera per a l'assignatura *Lèxic i discurs en literatura*, impartida per E. Gallén en els cursos del doctorat *Lèxic i discurs* de la Universitat Pompeu Fabra (1994-1995). L'edició de *Primera història d'Esther* que hem fet servir, i a la qual remeten totes les citacions i els números de pàgina que es donen als comentaris i a l'annex final, corresponen a l'edició inclosa en les obres completes (*Obres completes: anys d'aprenentatge*. Salvador Espriu, vol. 5, Edicions 62, Barcelona, 1990).

cartes, de la medicina), cultismes, arcaïsmes, dialectalismes, tecnicismes, citacions bíbliques, refranys, frases fetes, etc. Del llenguatge que en resulta, ell mateix diu:

«La meua llengua és difícil perquè és exacta, precisa. De vegades he passat mesos buscant una paraula. Temptejo, poleixo, busco fins que estic segur d'haver trobat la paraula exacta. Jo m'he plantejat la llengua com un problema matemàtic i intel·lectual. Però al mateix temps he tingut la preocupació de la paraula justa, he tingut presents les exigències d'ordre poètic: ritme, evitar cacofonies, etc.»¹

La importància del llenguatge en aquesta obra ha estat subratllada per tots els estudiosos que n'han parlat, en citarem només J. Molas, que ja deia en el seu pròleg a una de les primeres edicions

«[...] és una de les creacions de llenguatge més contundents de la literatura catalana moderna [...] una espècie de síntesi concebuda, en una època difícil, com a monument pòstum i definitiu de les possibilitats literàries que ofereix la llengua catalana moderna [...] Els resultats d'aquesta fabulosa alquímia verbal, alhora comuns i dialectals, cultes i populars, eixuts i acolorits, equidisten, de l'hermetisme gratuït i de la franca intel·ligibilitat. I constitueixen un dels experiments més prodigiosos a què la llengua catalana ha estat sotmesa»²

Un apartat important de la riquesa lingüística d'aquesta «fabulosa alquímia verbal» que ens ofereix l'obra és l'apartat del lèxic que constitueixen les que anomenem «unitats lingüístiques estereotipades» (ULE).

Les ULE constitueixen una part important del lèxic i la fraseologia d'una llengua i són exponent de la seua vitalitat. En el llenguatge literari el seu ús pot contribuir a determinar el to de l'obra i el seu nivell d'expressivitat.

Els mecanismes que utilitza la llengua per a crear unitats lingüístiques complexes són diversos, com també ho són els resultats. No teoritzarem aquí sobre aquests mecanismes, però els esmentarem quan

1. M. Aurèlia CAPMANY, *Salvador Espriu* (Barcelona, Dopesa, 1972), ps. 115-116. Cita una entrevista de Romà GUBERN amb Espriu, a la revista «Primer Acto» (gener 1965).

2. Salvador ESPRIU, *Primera història d'Esther* (Barcelona, Edicions 62, 1966), ps. 10-12.

comentem les que anomenem UNITATS LINGÜÍSTIQUES ESTEREOTIPADES ESPRIUANES (ULEE) —vg. més avall—, per tal d'argumentar la nostra hipòtesi segons la qual *el llenguatge literari és una font de creació d'ULE*.

Les ULE són unitats complexes que formen part de l'inventari de qualsevol llengua, ja sigui com a integrants del lèxic, o com a part del discurs, que tenen la característica comuna d'estar fixades en la llengua com a unitats.

Sense usar una terminologia excessivament especialitzada ni entrar en delimitacions massa teòriques, que ens allunyarien de l'objectiu del treball, i seguint una nomenclatura tradicional, aquestes ULE les podem dividir en dos grans blocs: *locucions i frases fetes (ff)*.

El nostre criteri de delimitació entre aquests grans blocs difereix del que sovint s'ha usat i s'usa en alguns repertoris o diccionaris que recullen unitats d'aquesta mena, però no ens ocuparem d'aprofundir en aquesta direcció perquè tampoc no seria pertinent per a l'objectiu d'aquest treball.

Dintre de les *locucions*, o unitats més pròpiament *lèxiques*, hi encabim els *sintagmes travats*, *compostos sintagmàtics*, *locucions nominals* (del tipus *bunyol de vent*), les *locucions adjectives* (del tipus *xuclat de queixos*), les *locucions verbals* (del tipus *filat prim*),³ les *locucions adverbials* (del tipus *a poc a poc*). Per dir-ho d'una altra manera, serien les ULE que equivalen al que s'ha anomenat parts de l'oració, les quatre grans categories plenes (nom, adjectiu, verb, adverbi).⁴

En segon lloc, en les *frases fetes*, o unitats més pròpiament *discursives*, hi incloem les que, de fet, com el seu nom indica, equivalen a una frase: aquestes ULE, en general, presenten una forma invariable.⁵ Moltes d'aquestes unitats provenen de refranys i esdevenen dites tòpiques, com ara *l'excepció confirma la regla*.

3. Aquí és on diferim de les classificacions que consideren «frases fetes» el que en diem *locucions verbals*, és a dir les unitats que, de fet, equivalen a un verb i funcionen com a tal: es conjuguen normalment, poden ser transitius o intransitius, etc.

4. A aquestes locucions els podríem afegir les de caràcter més estrictament gramatical que serveixen de connectors entre les anomenades categories plenes. Serien les locucions prepositives i conjuntives.

5. La invariabilitat de les ff pot ser transgredida, com passa en el cas que ens ocupa quan l'autor es dedica a estrafer-ne alguna com per exemple «*Endavant (al final no sé quines) atxes/A bodes us convido*».

A més de les unitats indiscutiblement fixades ja en la llengua, moltes de les quals són recollides pels diccionaris generals com a subentrades dels seus articles (o en un bloc específic com fa el DCVB), n'hi ha d'altres que poden estar en procés de formació, les anomenades *col·locacions*, combinacions que apareixen amb una freqüència molt alta, algunes de les quals poden acabar esdevenint ULE (molts d'aquests casos són presents en els diccionaris com a exemples). En l'inventari general de les ULE que apareixen a *Primera història d'Esther* també hem recollit un determinat nombre d'aquest darrer cas que marquem com a tals.

Malgrat la divisió tan esquemàtica que hem triat per raons operatives, de fet, la dificultat de fer una definició exacta i de delimitar de manera estricta aquestes unitats, és paradoxalment inversa al grau de fixació que ens les podria fer imaginar com a unitat regides per regles ben establertes i per tant fàcils de classificar. Res més lluny de la realitat!

Per aquesta raó, a l'hora d'establir criteris lexicogràfics per al tractament d'aquestes unitats la dificultat és gran i els resultats poc homogenis i assistemàtics.⁶

Aquesta mancança afecta la presència o absència d'aquestes unitats, les formes canòniques que adopten quan hi són recollides, i com són tractades dintre dels diccionaris generals que hem buidat: DGLC (*Diccionari General de la Llengua Catalana* de P. Fabra), DLC (*Diccionari de la Llengua catalana* de la GEC) i DCVB (*Diccionari Català-Valencià-Balear*) DIEC (*Diccionari de la Llengua Catalana de l'IEC*). Tot i això, la immensa majoria de les unitats inventariades apareixen en aquests diccionaris, ja sigui com a subentrades més o menys ben formulades (especificant o no la seva categoria gramatical i donant-ne el significat) o com a exemples.

En aquest treball, tal com hem dit, ens proposem estudiar aquest apartat especialment expressiu del llenguatge, en una obra que tota ella és un exponent de les capacitats expressives de la llengua, tot i que, segons confessà l'autor, per ell «venia a ser una espècie d'exèquies de la llengua catalana».⁷ Però no ens trobem, ni de bon tros, amb cap monument funerari sinó amb una mostra de la potencialitat de la

6. No ens referim als diccionaris especialitzats, que acostumen a ser simples repertoris d'aquestes unitats.

7. Romà GUBERN, *op. cit.*, p. 117.

llengua. El seu llenguatge críptic és un repte constant al lector, un repte que hem recollit, pel que fa a l'apartat de les ULE, i ens hi hem endinsat fins a perdre'ns per laberints del més pur estil espriuà.

En un annex al final, hi ha l'inventari de totes les unitats que hem considerat, ordenades per ordre d'aparició i encapçalades pel personatge que les «diu». A més de les esmentades *col·locacions*, hem inclòs i marcat altres unitats que potser s'escapen del que hem definit com a ULE:

- a) els *compostos* [x+x] que formen onomatopeies i altres classes de mots.
- b) els *refranys* que en general Espriu dóna entre cometes, i el que anomenem
- c) *estructures estereotipades*, perquè allò que està fixat no són pròpiament uns determinats mots, sinó una estructura que pot «omplir-se» amb un determinat conjunt, més o menys ampli o restringit, de mots.

Hem aïllat algun grup concret per mostrar millor la riquesa quantitativa i qualitativa del llenguatge estereotipat de l'obra.⁸

8. Algun grup específic

ESTRUCTURES

<u>Cana</u>	quant. i quant. « <i>canes i canes</i> »
<u>Plorar/Vigilar</u>	3 pers. sing. PI + que + 3 pers. sing FI « <i>plora que ploraràs</i> » « <i>vigila que vigilaràs</i> »
<u>Tronar</u>	3 p.s. PS + o + 3 p.s. PS (verb afí) « <i>troni o llampi</i> »
<u>Mes</u>	adv. temp. + i + adv. temp (=) mesos i mesos
<u>Morir</u>	i si + Verb PI+ que + verb PS. « <i>i si moro que morí</i> »
<u>Aquí</u>	Nom aquí + nom allà « <i>Secundina aquí, Secundina allà</i> »

JOCS, CARTES

<u>Carta</u>	<i>anar-se'n d'una carta</i>
<u>Pinta</u>	<i>pinta per pinta</i>
<u>Pinxar</u>	<i>pinxar les cartes</i>
<u>Portar-s'ho</u>	<i>el joc s'ho porta</i>
<u>Trumfar</u>	<i>trumfar els naips</i>

REFRANYS O DITES PROVERBIALS

<u>Excepció</u>	<i>l'excepció confirma la regla</i>
<u>Quisso</u>	<i>val més quisso viu que lleó mort</i>
<u>Arrisca</u>	<i>qui no s'arrisca no pisca</i>

Després d'inventariar les ULE, hem verificat si estaven documentades en els diccionaris que hem esmentat, i de quina manera hi apareixien.⁹

A l'inventari general hem assenyalat amb una E aquelles ULE

CASOS IRRESOLTS

Ronda *la ronda de la guilla*

[BONET, p. 173, n. 17] «Amb *guilla* denotant “astúcia” i no “brutícia”, és tracta segurament d'una expressió de jugador de cartes.»

Rosa *rosa te*

Es traca de *rosa*, flor i de *te* pronom? nom de la «planta»? nom de la infusió?

[BONET, p. 163, n. 27] Comenta que la denominació floral que Amman adreça a Zeres està ben trobada perquè denota «acrimònia, esgrogueïment, abundor d'espines (...)»

Safareig *safareig del tritó*

[BONET, p. 210, n. 3] «Es tracta d'un safareig tan consistentment real, abans i després d'adquirir dimensió mítica, com el «jardí dels cinc arbres», del qual forma part (...)».

Teto *el teto calent*

Patis *aixecar els patis*

Podria ser manllevada de l'argot militar: «aixecar el campament», en el sentit d'abandonar l'assetjament, la vigilància d'alguna plaça, perquè ja s'ha aconseguit allò que es pretenia.

VARIANTS FORMALS

Ve't aquí

Ve-t'ho

Ve-te'm aquí

Vet aquí

COMPOSTOS [X-X']

bitllo-bitllo

catacric-catacrac **ONOMAT.**

(tens) cori-mori

leri-leri-

nyeu-nyeu

nyigo-nyigo **ONOMAT.**

pengim-penjam

pif-paf, pif-paf **ONOMAT.**

poti-poti

tau-tau

xano-xano

xau-xau, xau-xau

xim-xim

xup-xup

RECOLLIDES AL DCVB I EXEMPLIFICADES AMB EL TEXT D'ESPRIU

Pòtils *a pòtils*

Biribís *no cantar-se ni als biribissos*

Púrria *púrria pucera*

Xirinxina *a la xirinxina*

9. No adjuntem separatament la llista de les unitats documentades, amb l'especificació del seu tractament lexicogràfic, perquè no creiem que sigui pertinent per a l'objectiu divulgatiu de l'article.

que, al nostre parer, podrien ser considerades «creació de l'autor» i també les que han estat clarament manipulades o objecte de combinacions i jocs diversos. Aquest bloc de les que anomenem *unitats lingüístiques estereotipades espriuanes* (ULEE), les comentem individualment a continuació, en el que configura el nucli d'aquest treball. Finalment, presentem les nostres conclusions generals sobre l'anàlisi d'aquest corpus reduït que configuren les ULEE.

2. UNITATS LINGÜÍSTIQUES ESTEREOTIPEDES ESPRIUANES: INVENTARI COMENTAT

D'entre les ULE que no hem trobat documentades en cap obra lexicogràfica de les consultades, n'hi ha una part que hem considerat, «espriuanes», és a dir creades o estrafetes per l'autor.

Espriu, a més d'utilitzar, com pot veure's per l'inventari, una quantitat ingent de formes estereotipades existents de tots els registres possibles, hi juga, en manipula les formes i en crea de noves que, segons la nostra hipòtesi, en un altre context sociolingüístic, sociocultural i, en definitiva, polític, podrien haver passat al llenguatge comú, més o menys culte.

La literatura és una font de creació de llenguatge estereotipat i de fraseologia, d'ULE que, segons el seu grau de difusió, acabaran formant part de la llengua comuna. Altres llengües com el francès o l'anglès compten amb una bona colla de frases fetes i de locucions més o menys figurades provinents de la literatura. Un exemple d'això que diem és que el DCVB, que pel seu caràcter descriptiu inclou entrades que altres diccionaris no recullen i dona com a font de documentació exemples de la llengua escrita de diferents èpoques, cita en algunes entrades ESPRIU, i concretament *Primera Història d'Esther*.

En la llista de les ULEE que ve a continuació hi ha exemples de creació i altres de diferents graus de manipulació; encara que aquesta llista no sigui exhaustiva, creiem que és del tot representativa. Considerem que el fet que, en una obra que no arriba a les cent pàgines, puguem assenyalar més de 40 exemples d'ULEE contribueix

a reafirmar la seua importància des del punt de vista de creació de llenguatge.

Els exemples triats estan ordenats alfabèticament pel que, en molts casos, podríem considerar *mot nucli*,¹⁰ per a cadascun donem el context immediat, el personatge que parla i la pàgina de l'edició de les Obres Completes on es troba.

Els comentaris que fem per a cadascun són hipòtesis que en uns casos són clares i fins i tot òbvies, i en d'altres segurament són agosarades. Ens limitem a apuntar-les ja que, evidentment, no podem contrastar-les.¹¹

Aldufer

REI: [...] *No entenc com els xicots cometeren la imprudència d'obligar l'honorable botxí a escurçar-los una mica de talla, amb els fenòmens inherents a aquest gènere de manipulacions.[...] Em dura encara una mena de menjançó, d'ençà d'haver entrellucat el vell, i em deprimeix que un tal cessant d'aldufer salvés la vida d'un príncep de la meua prosàpia. Quin premi l i concedirem?* (p. 116)

«*Cessant d'aldufer*»

Aquest insult, aquesta etiqueta del tot menyspreadora, Espriu la fa a mida del qui l'ha de rebre (Mardoqueu) i de qui el formula (el Rei).

Cessant: «Dit del funcionari que hom priva del seu càrrec» (DIEC) i segons DLC «funcionari separat del càrrec per l'autoritat, però encara amb certs drets...»

Aldufer, en aquest cas, més que no pas un derivat d'*alduf* (instrument musical) és a dir «persona que toca l'alduf» tal com recull

10. No sempre seguim aquest criteri, algunes vegades és la singularitat d'un dels elements el que n'ha condicionat la tria.

11. Posteriorment a la redacció del treball va aparèixer l'edició crítica de *Primera història d'Esther*, de Sebastià BONET. En aquest article afegeixo, després del comentari original, allò que en diu Bonet, en el cas que hagi fet algun comentari sobre les unitats que es comenten. Entre totes dues visions, tot i partir d'enfocaments diferents, hi ha coincidències, complementarietats i interpretacions divergents. M'ha semblat, però, interessant, mantenir les dues, més que no pas fer una síntesi.

el DIEC, podria ser un derivat d'*aldufa*: de l'àrab «porta» segons el DCVB.

Seria, com hem dit, un insult fet a mida, però precisament per això, potser no seria fàcil que passés a la llengua comuna ja que com a insult, és difícilment extrapolable i generalitzador i no gens transparent, ni semànticament ni pragmàticament.

[BONET, p. 168, n. 12]¹² No comenta exactament aquesta expressió, només assenyalava que part d'aquest fragment il·lustra l'entrada *prosàpia* al DCVB.

Al·ludir

ESTHER: *Sí, i ni una síl·laba més, o al·ludeixo a una jerarquia vexatòria. D'altra banda, en una política de «tothom d'acord i al seu xabec», repartirem així les diverses tasques: tu jeus, ell representa, jo mano. [...]* (p. 129)

«*Al·ludir a una jerarquia vexatòria*»

En aquest cas Espriu no crea fraseologia sinó que sembla que jugui amb el coneixement que d'aquesta té el lector, «al·ludint», tal com diu explícitament, a la frase feta «*Qui mana a can Ribot, l'amo o el porc*». Evidentment només podia posar-la en boca d'Esther i adreçar-la al Rei.

[BONET, p. 190, n. 97] Planteja una altra hipòtesi: segons la història bíblica Assuerus i Aman eren cosins polítics, Esther, amb aquesta frase, amenaça d'embombar la notícia, cosa que, en un paral·lelisme amb la realitat sociopolítica del moment, podria fer referència a la relació de parentiu del *caudillo* (Franco) amb R. Serrano Suñer que, en caure en desgràcia, va ser motiu d'escarni de la imaginació popular que el tractava de *cuñadísimo*. Una altra relació de parentiu vexatòria...

12. Marcarem així els comentaris extrets del llibre de BONET citat assenyalant la pàgina i la nota que es refereix a cada cas. Les cites textuais aniran entre «».

Arpegi

REI: *Enllestirem de pressa. Redreceu-vos, senyors, i acomodeu-vos per oir el programa del ministre. Tu, res d'emfasitzar, controla't els arpegis. Que tot-hom et copsi directrius i consignes. [...]* (p. 100-101)

«Controlar-se els arpegis» 'no deixar-se dur per impulsos incontrolats'.

Locució verbal que, com fan moltes de les existents en la llengua comuna, juga amb la possibilitat d'atribuir un sentit figurat, més ampli que el literal, a un dels seus elements. Aquest sentit figurat, sovint, s'afegeix al literal quan s'utilitza fora del llenguatge «d'especialitat» que li seria propi. En aquest cas *arpegi*: «disposició successiva dels sons d'un acord» terme musical que passa a ser utilitzat, en el context en què apareix, aplicat a la retòrica del discurs que ha de fer Aman. Aquesta ULE es podria compara amb d'altres existents, encara que amb significats diferents:

- a) «*para el carro!*» (pel que fa a la conjugació del verb en imperatiu);
- b) «*perdre els estreps*» (pel que fa al sentit figurat atorgat del segon terme);
- c) «*afinar els instruments*» (pel que fa a l'àrea temàtica de música).

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Arranar

BOTXÍ: *Al cuc no resta suc ni bruc: menda, la justícia, no li pot arranar més l'alè. Amb permís, m'emporto les deixalles, a aprofitar-les per a la grípia del bestiar del Compare Flac.* (p. 81)

«Arranar l'alè» 'matar'.

Esprui posa aquest eufemisme cruel en boca del botxí que acaba d'executar un dissident...

El mecanisme de creació podria basar-se en un joc entre «*perdre l'alè*» i «*tallar les ales*», amb l'encreuament d'aspectes dels seus significats, i la similitud fonètica *alè/ales*. *Arranar* té el significat de *tallar*, però també el d'*arrasar* que ja ens evoca el sentit de «destrucció».

[BONET] No comenta aquesta locució verbal.

Axioma

SECUNDINA: [...] *Per al dedins de la victèria, em formalitzo, quan s'escau, a administrar-li, matí i tarda, un vas regular d'aigua de pimpinella, flor de nimfa i créixens. Com si res. Ell i la natura, entemats en els tretze d'axioma. Filla, una creu!* (p. 96)

«*entemats en els tretze d'axioma*» 'entossudits amb escriu'.

La Secundina ho diu parlant de les malures que pateix Mardoqueu i que resisteixen tota mena de remeis. La Secundina és el personatge que utilitza un lèxic més heterogeni, tant pel que fa a registres, dialectalismes i argots diversos.

Aquí tenim una barreja de termes que tots tenen un contingut semàntic relacionat amb la noció d'«obstinació» (referida a alguna cosa que és certa o a un fet que no pot deixar de ser com és).

Entemat, -ada: (DIEC) «tossut»; segons el DCVB **entemar:** «obstinar-se», és un dialectalisme del català septentrional.

Tretze amb la loc. adv. «*tretze són tretze*» 'porfidiosament' (DIEC).

Axioma: «proposició indiscutida...».

La combinació no podia ser més expressiva, tot i que la utilització de «en els tretze» recorda també la construcció castellana «en sus trece»...

[BONET, p. 145, n. 40] Segons ell, aquí, *axioma* és en realitat la coneguda deformació popular per *hecce homo* i per tant faria referència a l'aspecte nafrat de Mardoqueu, aquesta interpretació ve avalada per l'anotació manuscrita de l'autor que remarca que *axioma* és deliberat. Aleshores quedaria un *entemat en els tretze* amb el significat d'«en-

tossudit» a restar *ecce homo*... Potser sí, però no descarto la primera interpretació que l'anotació de l'autor tampoc no desqualifica.

Bacallà

SECUNDINA: *Me'n vaig amb ells a fer dissabte: talli qui talli el bacallà, una es queda sempre de portera*

«*talli qui talli el bacallà*»

Combina l'estructura estereotipada [3a p. PS de verb d'acció + *qui* + el mateix verb] (del tipus «*caigui qui caigui*») amb la locució verbal «*tallar el bacallà*».

[BONET, p. 192, n. 105] El comentari es refereix al contingut «ideològic» de la intervenció de la Secundina, i no pas a l'aspecte formal.

Badall

ALTÍSSIM: [...] *Els ninots parlaran i ballaran, moguts per la misteriosa traça de l'Eleuteri, el fill de la Marieta, el noi de la casa del costat, que un dia s'escolerà, com sabeu, sense temps ni d'un badall, les cames ben tallades, arplegat per una màquina.* [...] (p. 77)

«*Sense temps ni d'un badall*»

Locució adverbial de temps. No està documentada en cap obra lexicogràfica, però no necessàriament és de creació de l'autor. De fet és transparent semànticament i segueix formalment altres construccions d'aquesta mena que també poden elidir el verb, com passa, per exemple, en la majoria de locucions adverbials construïdes amb *sense*. Algunes poden tenir dues formulacions com ara «*no tenir suc ni bruc*» / «*sense suc ni bruc*»).

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Biribís

SECUNDINA: *Certus que el número d'aquest visir no es cantarà mai més als biribissos. I gràcies que una no jugava a la seva rifa: als temps que corren, si la marres, tururut ginjola.* (p. 122)

«No cantar-se (el -seu- número) als biribissos» 'No cantar-se'n ni gall ni gallina (d'algú)'; 'ésser oblidat, desaparèixer'.

Biribís: «joc antic semblant a la loteria».

La Secundina sentència la sort del desgraciat Aman i se serveix ara de l'argot dels jocs d'atzar i adés del de jocs de cartes (font també de nombrosos estereotips lingüístics).

[BONET, p. 181, n. 104] Comenta que il·lustra l'entrada *biribís* del DCVB.

Boda

ALTÍSSIM: [...] *els cortesans es basquegen a trobar-li una altra dona [...] Au, a bodes us convidado, noies de l'Escarabar i del Tussol!*

«A bodes us convidado»

Espriu, aprofitant el context, utilitza i manipula la frase feta «a bodes em convides» en sentit literal, sense, però, que el sentit metafòric desaparegui del tot.

[BONET, p. 133, n. 6] «Subtil variació de la locució «a bodes em convides» (que és censada al Fabra): l'expressió s'ha de prendre en un sentit afí al literal, tal que no deixa de ressonar-hi, però, el figurat».

Brama

MARDOQUEU: [...] *Quant a la resta, em refio de l'enginy d'ella i de l'eunuc responsable de les dones del palau, Hegai, que és amic meu i, per la brama, un expert.* (p. 91)

«Per la brama» «segons diuen» «per la fama que té»...

El substantiu *brama*, segons el DCVB «fama» i segons DLC usat sobretot en l'expressió «*córrer la brama*», que és la que recull el DIEC com a primera accepció de l'entrada.

Espriu crea aquest gir, amb el significat que recull el DCVB, obviant també el verb (*tenir/dir*) que, en certa manera ja queda sobrentès en el substantiu.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Bubota

REI: *Què insinues? Bigtan i Teres, assassins en aprenentatge? I fuig!... O potser ho ensopegues, ara m'adono de llur esglai. Que entercs, sota aquestes grapes! M'explico, però, el pànic dels minyons, presoners del campió de les bubotes.[...] (p. 96)*

«*El campió de les bubotes*» 'el més lleig i espantós de tots'.

El rei torna a adreçar un apel·latiu hiperbòlic a Mardoqueu referint-se, sobretot, al seu aspecte desagradable a causa de les malures que arrossega.

Mecanisme de creació a partir de la combinatòria semàntica de dos elements contraris que reforça l'expressivitat de la locució:

campió que té unes connotacions positives «el qui guanya una competició» i amb l'article determinat passa ser el n^o1;
bubota en canvi, és del tot negatiu.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Bunyol

ZERES: *Per què el cándid tigre s'obstina a alimentar somnis bunyols de be, a fonamentar la seva conducta en el polsim de decàlegs de papallona? Jueus o no, tots els humans et són enemics, sense exceptuar-ne Esther i Assuerus. I malfia't sobretot d'ella: tragina un formidable nas de sis. Em diràs que sóc*

maniàtica, però trobo que s'assembla a aquell captaire que tant et mortifica.
(p. 113)

En aquesta intervenció de Zeres surten tres ULE «*bunyols de be*», «*decàlegs de papallona*» i «*nas de sis*». Totes tres semblen referir-se en to despectiu a qüestions jueves, si més no aquesta ha estat la nostra interpretació:

- a) «*bunyols de be*» (parlant de somnis de grandesa que alimenta Aman). Possible joc a partir de «*bunyols de vent*» 'cosa buida de contingut'. Pel que fa al referent jueu, pot referir-se a la interdicció de menjar porc per part del jueus que, en canvi, mengen carn de be —sense parlar de la simbologia d'aquest animal, el xai, en la cultura jueva— (i, *per a més inri* l'efecte encara es potencia per qualificatiu de *tigre* que Zeres fa d'Aman...).
- b) «*decàlegs de papallona*» (potser amb una interpretació un pèl agafada pels ídem.) podria al·ludir a les taules de la llei, el decàleg que Moisès rebé en el Sinaí, la forma com s'han representat sempre aquestes taules pot fer pensar en unes ales obertes (de papallona?)
- c) «*nas de sis*» és evident que fa referència al tret tòpic del nas ganxut que s'atribueix als jueus.

[BONET, p. 164, ns. 35, 36] Citant l'explicació que dona Delor,¹³ diu: «Espriu havia tret la imatge del “somnis de tigre” d'una citació d'Ortega del pessimista dramaturg alemany Friedrich Hebbel ('*La historia de la humanidad me hace a veces la impresión que fuera el sueño de un tigre*', *Horizontes incendiados*, “El Espectador”, I OC, p. 136). És clar que Zeres, des de vivències diguem-ne nietzschianes, contraposades en tot cas a les del schopenhauerià Hebbel, es lamenta que, de tigre, els somnis del seu marit no en siguin pas: que siguin de be, “bunyols” de cristià».

«La dama se situa, sense embuts, “enllà del bé i del mal”: el missatge del Sinaí, i semblants, cosa de lepidòpters, o d'ovins».

13. Rosa M. DELOR I MUNS, *Per una hermenèutica de l'obra de Salvador Espriu (1929-1948)* (Barcelona, Universitat de Barcelona, 1989), p. 729.

Cigonya

ZERES: [...] *La teva cresta, Aman, no toma més ludibri, i ni lleixius ni lustracions no et purificarien. Et pintaves suara la cigonya, i un bufec de la sort et xucla els queixos.* [...] (p. 121)

«Pintar-se la cigonya»

La locució verbal documentada és «*pintar la cigonya*» ‘fer creure el que no és’. Espriu pronominalitza el verb amb la qual cosa resulta que un mateix es fa creure el que no és, es fa falses il·lusions. En aquest cas, doncs, l'autor crea una nova accepció per a una locució verbal consolidada que només en té una.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Compare

BOTXÍ: *Al cuc no resta suc ni bruc: menda, la justícia, no li pot arrancar més l'alè. Amb permís, m'emporto les deixalles, a aprofitar-les per a la grípia del bestiar del Compare Flac.* (p. 81)

«Compare Flac» ‘la Mort’.

Espriu donarà diversos noms a la Mort durant tota l'obra. Tots aquests apel·latius faran referència a la seva personificació en un ésser esquelètic. El primer apareix en boca del botxí, d'aquí el tractament de *compare*. De la mateixa manera que, més tard, serà el dimoni qui l'anomenarà i també ho farà amb tractaments que evidencien relacions de parentiu o d'amistat... Tots tres seguiran la mateixa estructura sintàctica [N+Adj] en la qual el N serà sempre del mateix camp semàntic (compare, soci) i l'adjectiu també (flac, esprimatxat, magre).

[BONET, p. 120, n. 69] Assenyala que l'anomena així pel·l'usió a com és representada a l'arcà tretzè del Tarot: en forma d'un esquelet, por-

tador de la fatídica dalla. També relaciona aquesta denominació amb la de «magre soci» (p. 179, n. 70).

Cosir

ALTÍSSIM: [...]

*Com més cus més forada
el drut gallard
i converteix l'esposa
en un buirac.
[...]* (p. 99)

«*Com més cus més forada*» ESTRUCTURA ESTEREOTIPADA

En aquest cas allò que està estereotipat és l'estructura sintàctica [*com més verb d'acció més verb d'acció contrària*].

Un exemple d'aquesta estructura estereotipada en la llengua comuna seria «*com més hi fas més hi perds*». També seria equivalent a «*com més dorms més són tens*» i comparable a una altra estructura estereotipada existent [*Com més verb d'acció menys verb d'acció complementària o deduïble de l'anterior*]. («*com més anem menys valem*»)

[BONET, p. 148, n. 26] «Bonic joc de paraules amb el contradictori sentit de «cosir a punyalades», que alhora pot valer com a símbol d'una radical ineptitud».¹⁴

Decàleg

«*Decàlegs de papallona*»
Vegeu comentari a «*bunyols de be*».

14. No cal dir que compartim del tot aquesta apreciació, pel que fa al contingut semàntic de l'expressió.

Demòtic

MEMUCAN: *Oh senyor despòtic,
fel·loplàstic, mític!
El vil fang demòtic
et saluda extàtic,
mefític, luètic.*
(p. 80)

«*Vil fang demòtic*» ‘el poble’.

Denominació absolutament menyspreadora del poble ras, en boca del príncep Memucan que saluda el rei, gairebé al començament de l’obra. Sembla un preludi del que vindrà a continuació...

Amb lèxic paròdicament culte, juga amb el sentit figurat de *fang* en tant que «cosa baixa i rastrera», acompanyat amb la contundència de l’adjectiu monosíl·lab *vil* i la rima del cultisme *demòtic*. Una troballa!

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Desvergonyiment

REI: *Al reial «Cor de l’Esperança», o desvergonyiment o cues? Botxí, localitza’m el bronquític responsable de les notes subversives i talla’l de seguida a trossets, d’acord amb certa llei que sancionarem.*
(p. 81)

«*o desvergonyiment o cues*» ‘o és un barrut dissident o un desmemoriat que no se sap la lletra de la cançó’.

Reacció del rei davant el titella que desafina al cor.

L’autor, un cop més, aconsegueix un contrast mitjançant la coordinació de dos termes pertanyents a dos camps semàntics diferents, situa a un mateix nivell un terme abstracte i un de concret. Aquest contrast, a més, s’accentua per la combinació dels dos nom-

bres: el primer terme està en singular, mentre que el segon està en plural.

Fa pensar amb la locució «*cues de pansa*» amb la qual podria relacionar-se el significat de *cues*: les «*cues de pansa*» que hauria d'haver menjat el titella per recordar el que calia... O es tracta d'un subversiu que s'equivoca intencionadament...

[BONET, 119, 120 -61-] Apunta les diverses explicacions de la intencionalitat del «*tic, tic*» del titella que s'han originat arran de la frase disjuntiva interrogant que plantegem. En totes les interpretacions, però, s'agafa el mot *cua* amb el seu significat de «filera de persones que esperen el seu torn» aquest significat el lliga amb la qualificació de «*reial*», per tant monàrquic que té el cor que executa l'himne i, tot plegat, relacionat amb la realitat sociopolítica contemporània entre monàrquics i franquistes. I Bonet dona la seua opinió pel que fa a l'actitud subversiva i alhora covarda del titella; de fet, però, no comenta l'expressió concreta, tal com la plantegem aquí.

Endavant

SECUNDINA: [...] *Mardoqueu, però, endavant i crits, sense avenir-se a raons, endavant, no sé a l'últim quines atxes.*[...] (p. 92)

«*endavant i crits*» / «*endavant (no sé a l'últim quines) atxes*»

Joc entre les exclamacions «*amunt i crits*» i «*endavant les atxes*». A la primera, canvia *amunt* per **endavant** i, a la segona, ironitza substituint l'article determinat pel fragment *no sé a l'últim quines* amb el qual restitueix el sentit literal al substantiu *atxes*, aproximant-lo i concretitzant-lo, amb aquest recurs, l'exclamació deixa de tenir el sentit que té normalment, tot i que aquest hi és latent.

[BONET, p. 138, n. 48] «Variant de la locució “Endavant les atxes!” que és censada al Fabra».

Engalzada

ALTÍSSIM: *Compta fins a cent pels teus, no els perdis. Quina engalzada de catxap, Aman!* (p. 117)

«*Engalzada de catxap*» ‘trampa per a ingenus’.

L'Altíssim, personatge que és dins i és fora de l'obra, i pot permetre's de sentenciar encara amb més coneixement de causa que la Secundina, l'etziba al malvat i alhora ingenu Aman. I no ho fa amb paraules planeres sinó que un cop més l'autor recorrerà a la metàfora i jugarà amb la connotació d'ingenuïtat pròpia dels cadells (*catxap*=conill novell) i amb un dels significats del verb *engalzar*. Evidentment, l'animalització del personatge contribueix a rebaixar-lo.

[BONET, p. 169, n. 26] «Tant **engalzada** com **catxap**, són mots, és clar, del Fabra; la llúida combinació, però, potser era de l'estricta collita pròpia de l'autor. Sigui com sigui, és un dels sintagmes més celebrats de *PHE*».

Escurçar

REI: [...] *No entenc com els xicots cometeren la imprudència d'obligar l'honorable botxí a escurçar-los una mica de talla, amb els fenòmens inherents a aquest gènere de manipulacions.*[...] (p. 116)

«*Escurçar (algú) de talla*» ‘decapitar’.

El rei es refereix amb un altre eufemisme cruel a aquell parell als quals el botxí «arranà l'alè». És prou transparent i gràfic, sobretot si allò que va fer va ser tallar-los el cap...

Els eufemismes, no tots cruels com aquest, són també una font inesgotable en la creació d'estereotips lingüístics.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Esprimatxat

BANYETA: [...] *L'esprimatxat compare i jo, còmics de la llengua, en contracte de companyia amb l'escorxador i el paperassa, rastregem les petjades d'Aman, el qual cabriolarà avui a la cort, al nostre ballet, a l'hora de les postres, quan hom l'arplegui per al sarró curullíssim, on el magre soci em trasmuda en llepolies engrunes i sobrances de les estovalles del món.* [...] (p. 120)

«*L'esprimatxat compare*» 'la Mort'.

Vegeu comentaris a «*el compare Flac*»

Gaiato

MEMUCAN: *Permet, doncs, que t'obri el pit
i declari el meu neguit.
Si li feies ara el tato,
deixaràs seny i gaiato
oh suprem pastor de Mèdia!*
[...] (p. 85)

«*Deixar seny i gaiato*» 'et perdran el respecte i perdràs l'autoritat'.

Memucan avisa al Rei que, si no obra com s'espera que ho faci ell, pel seu seny i per la seva autoritat, les conseqüències seran nefastes. Locució verbal que segueix formalment moltes de les existents en la llengua comuna. En no posar l'article davant dels substantius que fan d'objecte directe, s'aconsegueix automàticament un sentit figurat o més ampli dels mots. *Seny* [+abstracte] vol dir «ponderació mental», però també vol dir tot allò que se'n desprèn i *gaiato* [+concret] en aquest cas com a sinònim de *ceptre*, evoca l'autoritat i tot el que suposa. Seria equivalent a «*perdre bous esquelles*» on els *bous* i les *esquelles* signifiquen alguna cosa més que allò que diuen...

[BONET] No comenta aquesta expressió. En canvi assenyala que al DCVB s'il·lustra l'entrada *tato*, la loc. «*fer el tato*» sinònima de «*fer l'aleta*» amb aquesta cita.

Garlar

REI: a) *Perquè tants perfums i llaços em maregen una mica.* b) *Perquè m'ha pescat de filis i no garla de musica.*[...] (p. 92)

«*Garlar de musica*» 'Donar la tabarra parlant de segons què'.
(en frase negativa)

El lèxic és especial, d'una banda el verb *garlar* (col·loquial?): «parlar de coses fútils pel gust de parlar» és molt marcat, de l'altra, l'accentuació voluntàriament estafeta del substantiu, per exigències de la rima, li confereix un to volgutament col·loquial.

Una altra possibilitat, però, és que es referís a l'altra accepció de l'entrada *musica* que significa «embolics, maldecaps».

[BONET, p. 139, n. 53] Comenta l'accentuació plana del mot, popular i que figura al DGLC. Qualifica de virtut negativa d'Esther que traspuja indicis de connivència entre el Rei i l'autor.

Gaudeamus

REI: *Ah, encara bo! Anima per ànima, «ànima mea». Mentre no m'empaitin, benvinguts com a antigues i agradoses coneixences. I qui els introduïa al gaudeamus?* (p. 123)

«*Introduir al gaudeamus*»

En la llengua comuna, l'aparició de mots llatins o de «llatinades» en alguns estereotips d'ús col·loquial és força usual («*perdre l'oremus*», «*estar in albis*»). De fet, aquí, però, potser no podem parlar de locució pròpiament ja que el mot aïllat *gaudeamus* vol dir «àpat abundant» i encara que el verb *introduir* potser no és el que s'esperaria que acompanyés el substantiu, funciona com una construcció sintàctica normal, però té un cert to metafòric a causa d'aquesta combinació especial i perquè *introduir* també vol dir «fer que algú sigui admès, re-

but en...» algun lloc relacionat amb certs cercles de poder, cenacles elitistes, etc.

I *gaudeamus* és també un «alegrem-nos», per algun fi aconseguit.

La càrrega irònica no hi falta mai: el qui hauria d'haver estat objecte d'aquests tractes, ara està a punt de ser destruït.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Insult

SECUNDINA: *Entre l'insult i el bitxo del xató, el rei es congestiona i va a orejar-se.* (p. 124)

«Entre l'insult i el bitxo del xató»

Concreció de «entre unes coses i altres»/«entre els uns i els altres».

Construcció conjuntiva distributiva «entre... i» (diferent de les formalment iguals però amb valor locatiu o temporal).

Contextualitzada, però que podria fàcilment extrapolar-se com hauria passat en altres casos. La seva expressivitat s'aconsegueix per diversos camins:

- a) el joc fònic entre *bitxo/xató*;
- b) la combinació semàntica entre substantius de diferents camps i de diferents característiques [-abstracte] d'*insult* i [+concret] de *bitxo*,
- c) a més, amb l'article determinat del terme concret *el bitxo del xató* adquireix el sentit metafòric de «la part més rellevant, picant, d'un tot».
- d) i, finalment, l'un actua sobre l'esperit (*l'insult*), l'altre sobre el cos (*el bitxo*).

[BONET, p. 183, n. 25] El comentari no es refereix a l'expressió que exemplifiquem.

Juleps

BIGTAN: [...] *Paciència, Assuerus, que prou ens vagarà de receptar-te juleps d'eternitat, dintre un moment, amb el silenci que ja arriba. Introduïm-nos a peu de mitjó a l'alcova dels jovençans, a cobrar d'un cop el saldo d'antics comptes.* (p. 93)

«*Receptar juleps d'eternitat (a algú)*» ‘matar algú’ ‘enviar-lo a l'altre barri’.

Un altre eufemisme cruel. Seria formalment comparable a «*xarop de bastó*» i equivalent pel que fa a la terminologia remeiera i a la ironia que destil·la en boca dels assassins en potència (que, això sí, acabaran escurçats de talla i amb l'alè tan arranat que mai més no se'n sentirà cantar als biribissos).

L'autor, aquí, barreja altre cop elements semànticament diferents.

[BONET, p. 139, n. 2] Fa notar, de passada, la metàfora «*juleps d'eternitat*» i comenta la locució «*a peu de mitjó*» en el mateix sentit que és comentada, més avall, a l'entrada corresponent a PEU.

Magrana

REI: *Resum disert d'estadista, et felicito. Quant a la magrana final, ja m'has polsat ben bé l'opinió.* (p. 102)

«*La magrana final*» ‘la traca final, la part culminant d'una cosa’.

Aquí Espriu podria haver agafat com a referent *la magrana*, que és com es coneix popularment la part més espectacular de la representació del Misteri d'Elx. Referents de la cultura popular són una altra de les fonts de creació d'estereotips.

[BONET, p. 150, n. 16] «Com a sinònim de *pinyol*¹⁵ o *traca* (finals), tenim constància que *magrana* era un terme viu en l'idiòlecte de l'autor.

15. I si tenim en compte la quantitat de pinyols que conté una magrana...

Però aquí l'expressió també funciona, és clar, com a sinonímia de “solució final”».

Magre

«*El magre soci*»

Vegeu comentari a «*Compare Flac*».

Noc

COLLA BANYETA (NUN): *A l'ombreta d'un aloc
m'adormia com un soc
—per capçal només un roc—,
quan m'escarrabillo al toc
repelenc i, pell al noc,
m'esfetgego, tan renyoc!*

(p. 127-128)

«*Pell al noc!*»

Possiblement semànticament equivalent a «*mans a l'obra!*», amb termes propis de l'argot dels adobadors de pells.

Els argots dels diferents oficis han estat font d'expressions figures diverses, ex.: «*amagar l'ou*» «*daurar la píndola*», etc.

En aquest cas ens trobem aquesta, forçada per la rima imposada pel context, però prou expressiva, sobretot pel fet de estar construïda amb monosíl·labs.

[BONET, p. 189, n. 83] Comenta la marcada al·literació consonàntica d'aquest vers.

Oposició

ESTHER: *No criaturegis, visir, que guanyares, en fanatitzar-te, oposicions a calcomania.* (p. 125)

«*Guanyar (algú) oposicions a calcomania*» ‘tenir totes les de perdre, haver-se decidit la seva sort’.

Esther s’adreça al pobre Aman amb aquesta locució carregada de menyspreu.

- a) *Guanyar oposicions* acostuma a ser un triomf necessari per a exercir un càrrec, un ofici. Té, per tant, una connotació positiva.
- b) *calcomania* és una imatge traspassada, d’un original desaparegut... la presència de la mort ronda a prop.

[BONET, p. 184, n. 28] Comenta que Espriu devia restar satisfet de la troballa, ja que posteriorment introduí aquesta «accepció» de *calcomania* en altres textos seus.

Penjaments

ALTÍSSIM: *Mentre el rei s’amaga a purgar el fel de la seva desil·lusió, els cortesans es basquegen a triar-li una altra dona. Després de mastegar-ne penjaments, afirmem ara, sense envermellar, que les coses són, en aquestes circumstàncies, el desideràtum per a Assuerus. [...]* (p. 88)

«*Mastegar penjaments*»

En principi els penjaments es *diuen*, però és evident que si, a més, es *masteguen* poden ser encara més recaragolats i es poden assaborir millor, i com que totes dues coses es fan amb la boca...

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Peu

BIGTAN: [...]*Paciència, Assuerus, que prou ens vagarà de receptar-te juleps d’eternitat, dintre un moment, amb el silenci que ja arriba. Introduïm-nos a peu de mitjà a l’alcova dels jovençans, a cobrar d’un cop el saldo d’antics comptes.* (p. 93)

«*A peu de mitjó*» ‘descalç’.

Formalment equivalent a «*en cos de camisa*», és a dir ‘sense americana’ i semànticament paral·leles ja que l’altra vol dir ‘sense sabates’.

Existeix, a més, la loc. adv. «*a peu descalç*». També amb el significat de cosa feta d’amagat, en silenci...

[BONET, p. 140, n. 2] «... L’expressió és fabricada segons el model d’“en cos de camisa”,...».

Poncella

AMAN: *Petons a cada galta, i torna’ls. Com emplenares el teu jorn d’avui, esbravada memòria de poncella?* (p. 111)

«*Esbravada memòria de poncella*» ‘dona que comença a ser vella’.

L’Aman no es posa guants quan s’adreça, amb aquest vocatiu, a la seva dona, Zeres. No sabem ben bé si és un eufemisme o un contraeufemisme, en tot cas és d’una transparència i efectivitat remarcables.

Altres cop dos substantius oposats des del punt de vista de la seva connotació negativa (*esbravada*: ‘ja ha perdut l’olor’) i positiva (*poncella*: ‘joventut’).

[BONET, p. 162, n. 21] En aquest cas, sembla que la interpretació difereix de la que apuntem, ja que, segons ell, es tracta d’una «galanteria amable i precisa, i un suggeriment temptador, segons que ens consta per als espriuans que han tingut la sort de casar-se».

Potser la consideració de galanteria per part de Bonet és una pura ironia... Precisa ho és, sens cap mena de dubte, si només diguéssim «memòria de poncella» es podria interpretar com una *floreta*, amable, però l’«esbravada» és realment massa evident!

Pòtil

REI: [...] *Beveu-ne a tentipotenti, que ningú no es constrenyi. Beveu a pòtils, si voleu, car no m'acabareu els barralons.* (p. 83)

«a pòtils»

Locució adverbial de quantitat, copiant l'estructura d'altres locucions com ara «a dojo» «a senallades» i «a glops». A partir d'aquesta estructura, l'autor en crea tota una sèrie «a dracmes», «a diners», «a escrúpols» (en aquesta darrera Espriu recupera el sentit literal primitiu del mot *escrúpol* «petita porció...».¹⁶

[BONET, p. 127, n. 38] Assenyala que, al DCVB, és l'únic exemple a l'entrada *pòtils*.

Pròpia

SECUNDINA: [...] *Que se serveixi detallar-nos, tanmateix, per què escull, per al paper de pròpia i legítima, aquesta inconeguda en la foscor.* (p. 92)

«Pròpia i legítima» 'la muller, l'esposa'.

Irònica denominació que emfasitza els aspectes formals i seria, com a construcció, similar a «senyora i majora». En boca de Secundina, parlant d'Esther, la càrrega irònica s'accentua.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Purgar

ALTÍSSIM: *Mentre el rei s'amaga a purgar el fel de la seva desil·lusió, els cortesans es basquegen a triar-li una altra dona. Després de mastegar-ne penja-*

16. BONET, p. 143, n. 36 assenyala que l'autor utilitza sovint tant la locució «a escrúpols» com el mot aïllat amb el significat que esmentem.

ments, afirmem ara, sense envermellar, que les coses són, en aquestes circumstàncies, el desideratum per a Assuerus. [...] (p. 88)

«*Purgar el fel (d'alguna cosa)*» ‘resignar-se a quelcom que ens produeix ràbia i dolor, amb una certa connotació de penitència...’.

Locució verbal que juga amb els sentit figurats dels seus dos termes, *purgar*: ‘expiar’ i *fel*: ‘dolor/rancúnia’. Tots dos, a més, amb una connotació sensitiva que remet a la idea d’‘amargor’.

La podem comparar formalment, encara que amb significat diferent, a «*suar la cansalada*» que en aquest cas té com a idea comuna als seus dos elements (verb /nom) la noció de ‘greix’.

A més, totes dues ULE fan referència a l’anatomia humana —no podem oblidar que el cos i tot el que s’hi refereix és una altra font inesgotable d’estereotips lingüístics.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Púrria

AMAN: *La degolladissa extasiarà la púrria pucera, delerosa de juguinejar i expansionar-se. [...] (p. 102)*

«*púrria pucera*» ‘gent de baixa estopa’.

Redundància d’una mateixa idea hiperbòlicament pejorativa que també constitueix una combinació fònicament aconseguida.

[BONET, p. 150, n. 17] Assenyala que l’exemple il·lustra l’entrada *púrria* del DCVB i que aquesta entrada que no era al Fabra va ser incorporada a la quarta edició del DGLC.

Queix

ZERES: [...] *La teva cresta, Aman, no toma més ludibri, i ni lleixius ni lustracions no et purificarien. Et pintaves suara la cigonya, i un bufec de la sort et xucla els queixos. [...] (p. 121)*

«*Xuclar els queixos*» ‘fer fer mala cara’?

A DGLC, DIEC hi ha l'exemple *xuclat de queixos*. *Queixos*: barres, mandíbules...

Una mala nova, un revés de la fortuna, com és el cas, que fa que la crispació provoqui una expressió de cara equivalent al que expressaria literalment la loc. verbal.

En aquest cas també juga amb la paradoxa que suposa que un *buf* en lloc d'*inflar*, *xucli*... I no oblidem l'efecte fònic *queix/xuclar*.

Tenint en compte que el mot *queix* no s'utilitza gaire de manera autònoma, aquesta ULE seguiria la pauta d'altres locucions que també es formen amb sinònims poc usuals de determinats substantius, fins i tot alguns queden com a ús gairebé exclusiu en locucions. Per exemple: la brama Vg. «*per la brama*» o «*tocar pirandó*».

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Rebuig

TITELLA: [...] *Si s'abellia la víscera de la pietat autocràtica a concedir-me una sola paraula vivificadora de perdó, m'agemoliré, rebuig de tènica, fins a fer-li eternes mamballetes.* (p. 81)

«*Rebuig de tènica*», insult, ‘ésser vil i rastrer amb ganes’.

El Titella dissident s'arrossega demanant clemència i pot ser tan o més cruel que el Rei a l'hora d'autoqualificar-se i automenysprear-se. Juga amb el sentit metafòric de *cuc* ‘servil’, aquí accentuat per la concreció en el seu sinònim culte i paràsit *tènica* i pel substantiu *rebuig* (també pejoratiu) que el qualifica.

[BONET, p. 120, n. 63] «si hi penseu, és impossible expressar més sucintament l'autodenigració que convé a una llepada desesperada».

Record

REI: [...] *I tu, Atac, veuarra de cabiscol, entona'm amb monotonia les fetes darreres del meu regnat. Així, mentre el remei obra, refrescaré de passada els records vacil·lants.* (p. 115-116)

«*Refrescar els records*»

Estan documentades a DIEC, DLC «*refrescar la memòria*» i «*refrescar les idees*».

Espriu fa que el contingut, allò que és *refrescat* siguin *records*. De fet, seria un exemple de les combinacions i jocs d'aquesta mena que són habituals en el llenguatge literari.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Remenar

ALTÍSSIM: [...] *Afegiré només amb les degudes llicències, que també el Call de Susa remena i bolla, davant les expectatives, com una mata de xanguet.* (p. 89)

«*Remenar i bollar com una mata de xanguet*» 'haver-hi molta agitació'.

La descripció que fa l'Altíssim de la situació entre els jueus del Call de Susa.

- a) Coordina dos verbs de moviment amb connotacions de 'neguit' (*bollar*: «fer bombolles una mata de peix»).
- b) Construeix una frase comparativa amb un element (*una mata de xanguet*) que és bellugadís de mena i dona aquesta imatge de moviment nerviós incessant.

Les frases comparatives metafòriques són una font inesgotable de fraseologia estereotipada (vg. «*anar-se'n com el broc d'un càntir*», «*estar com una bassa d'oli*», «*beure com un clot d'arena*», «*anar com l'a-*

nell al dit»). Espriu recorre altre cop a l'animalització, en aquest cas comparant un col·lectiu amb un altre col·lectiu.

[BONET, p. 135, n. 16] Comenta que l'autor també se serveix d'aquesta imatge en comparacions semblants usades a *Laia* i a *Llibre de Sinera*.

Remuc

COLLA BANYETA, AIN: [...] *Repusall, xaruc, matxuc*
en belar perdo el remuc (p. 128)

«*en belar perdo el remuc*»

Espru extreu aquesta expressió del refrany «*Ovella que bela perd el seu remuc*». El recurs de creació de frases fetes i locucions derivades de refranys és molt productiu en llengua comuna, per exemple la locució *tenir la paella pel mànec* < *Qui té la paella pel mànec fa anar l'oli allà on vol*.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Senderi

SECUNDINA: *I ara! Comencem a beure'ns el senderi, a l'avisada cort de Susa?*
(p. 92)

«*Beure's el senderi*»

En aquest cas trobem la locució verbal documentada lexicogràficament amb dos sinònims d'un mateix concepte: *enteniment* i *seny*. L'autor, doncs, es decanta per utilitzar un tercer, no documentat i d'un registre més familiar, com s'escau a la portera.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Taronja

AMAN: [...] *Quants pujaren pel camí dels xiprers, quantes veles enllà dels horitzons, quantes boques emmudides per a la llengua del teu poble. Qui et collirà les taronges dels jardins d'Occident, qui et reconduirà pels senders de Sepharad, qui et cantarà la cançó de la teva vida?* [...] (p. 110)

«*Les taronges dels jardins d'Occident*»

Se'ns escapa un possible referent... Podem deduir-lo pel context, però. En un dels fragments més bell del llibre, Aman va enumerant totes aquelles coses que valen la pena i que semblen haver desaparegut de la faç de la terra, amb un to entre melangiós i premonitori.

Aquesta locució nominal singular en recorda d'altres amb valor adjectiu com ara «*les meravelles del món*»... I té un cert, certíssim, to de lamentació, com les que els jueus proferien quan «s'asseien a plorar vora els rius de Babilònia» i recitaven les delícies d'allò que havien perdut.

[BONET, p. 161, n. 10] També en aquest sentit diu «Interrogant típicament elegiac i imatge de la terra promesa de ponent —Al-Andalus o Sepharad— en què es retroba l'accent d'algunes composicions dels poetes jueus hispànics (...)».

To

BIGTAN: [...] *Assuerus rigué, en saber-ho, fins a pèrdua d'esma, i actualitza encara, vingui o no a to, a les tertúlies, el record de la lletja facècia.* [...] (p. 82)

«*Venir a to*»

Aparentment, a primer cop d'ull, sembla una locució verbal de la llengua comuna, prou estesa, però no ho és. La forma d'aquesta locució verbal és «*venir a tomb*». Aquesta fóra un possible creuament amb altres locucions formades amb el substantiu *to* com ara «*posar a to*» o «*donar el to*».

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Traveta

REI: [...]

Se't sorolla una denteta,

em prepares la traveta

o sospites que les noies

del servei t'afanen joies?

 [...] (p. 84)

«Preparar la traveta»

La locució verbal és «*fer la traveta*» que té un sentit literal i un sentit figurat. A partir d'aquí el mot *traveta* manté aquest sentit fig. en la nova forma. Existeix també la locució «*preparar el jaç*» amb sentit metafòric en la qual, *preparar* té un marcat sentit de 'maquinar, ordir'.

Les dues de combinades donarien aquest resultat, semànticament transparent.

[BONET] No comenta aquesta expressió.

Xabec

ESTHER: *Sí, i ni una síl·laba més, o al·ludeixo a una jerarquia vexatòria. D'altra banda, en una política de «tothom d'acord i al seu xabec», repartirem així les diverses tasques: tu jeus, ell representa, jo mano.* [...] (p. 129)

«*Tothom d'acord i al seu xabec*»

L'autor dona aquesta expressió entre cometes, tal com ha fet al llarg del text amb els refranys. En aquest cas l'expressió (*xabec*: embarcació...) fa una funció qualificativa de 'la política a seguir', una política de consens, però on cadascú s'ocupa d'una parcel·la... Equivalent potser a «*cadascú a casa seua i Déu a la de tots*». Potser és una cita, un exemple de polifonia mostrada. En tot cas, el seu referent se'ns escapa.

[BONET, p.190, n.98] «Esther es fa ressò d'una dita que devia ser ben viva a Sinera, i particularment a les famílies que comptaven amb propietaris de vaixells entre els avantpassats (...)».

Xeflis

SECUNDINA: *Com el d'Aman al dinar de la reina. Eunucs i porrers l'hi conduïren, amb la colla d'en Banyetes estalonant-lo i aparat de policia i precaucions militars. Per a ell menys xeflis que calvari, al pobre ministre se li nua el bocí.* (p. 123)

«*Menys xeflis que calvari*»

Candidata a frase feta. Dit d'allò que havia de ser agradós i positiu i es converteix en nefast. L'estructura comparativa de quantitat és també força freqüent, en la llengua comuna. («*més pa que formatge*» «*més mort que viu*» «*més gana que seny*»). En aquest cas, però, l'element en inferioritat va en primer lloc i no pas a l'inrevés com passa en els altres casos, si no, hauria donat «*més calvari que xeflis*».

3. CONCLUSIONS

Pel que fa a la creació, creiem que Espriu «segueix» els mateixos camins que la llengua per generar aquestes unitats candidates a esdevenir estereotips lingüístics:

FONÈTICAMENT explota les rimes o les associacions especialment expressives, algunes volgudament «enganyoses», d'altres purament estètiques.

El LÈXIC d'aquestes unitats noves de trinca també es caracteritza per diferents trets, que, tots ells, acostumen a ser compartits pel lèxic propi de les locucions i frases fetes de la llengua comuna:

- a) àrees temàtiques concretes (com ara el món dels oficis, la música, diferents argots, jocs d'atzar i de cartes, etc.);
- b) vocabulari quotidià per excel·lència (parts del cos humà, animals domèstics o alguns de simbòlics, etc.);

c) vocabulari específic (dialectalismes, cultismes, col·loquialismes, sinònims desuets, etc.).

La SINTAXI interna d'aquestes unitats també segueix les pautes habituals dels sintagmes travats existents en la llengua (elisió de verbs, omissió de determinants, règims i girs inhabituals). I, de la mateixa manera que la llengua comuna, combina sàviament la capacitat sintètica d'alguns exemples amb la redundància i la reiteració, aparentment innecessària, d'altres. Tot al servei d'una expressivitat i d'un objectiu comunicatiu plenament aconseguit.

MORFOLÒGICAMENT es permet transgressions de categoria, derivacions inexistents i altres recursos.

SEMÀNTICAMENT usa i abusa de la metaforització i recorre a figures retòriques i estilístiques per trobar l'expressió que contindrà el significat just d'allò que vol dir. La combinatòria semàntica serà, sovint, sorprenent: de vegades senzillament perquè, en lloc del mot que esperàriem, ell hi posa un sinònim d'un altre registre; altres perquè recaragola fins a extrems insospitats el significat dels elements que usa. I, en la majoria dels casos, la ironia és un ingredient important.

EL REFERENTS CULTURALS que fa servir també coincideixen amb els que la fraseologia estereotipada usa, provinents de la cultura popular (festes, cançons), de creences religioses, de refranys, etc. En aquest cas, a més, la temàtica, la història bíblica i la que s'articula al seu entorn, és un terreny adobat per a aquesta producció.

Tal com ja hem dit, a més de crear, però, Espriu també manipula, estraçà i juga combinant les unitats que ja existeixen; aquest seria, potser, el vessant més literari de tot aquest repte increïble que l'autor es va proposar amb aquesta obra.

Creiem que les conclusions d'aquesta anàlisi, en allò que es refereix a la riquesa del text, serien extensibles, en aquesta obra, a qualsevol altre aspecte de la llengua que s'estudiés.

ROSER VERNET I ANGUERA

ANNEX: INVENTARI GENERAL (*per ordre d'aparició*)

<i>PREFACI</i>	(p. 75)	de grat	
d'arrel		gràcies a	
guerra civil		d'upa	
en el seu cas		d'altra banda	
el darrer instant		el (...) de torn	
Des de		això sí	
planta baixa			
d'altra banda		<i>ALTÍSSIM</i>	
(portar) al dia		tot solet	(p. 79)
a penes		de part de	
a l'alba		que Déu ens el conservi FF	
a poc a poc		al present	
dalt de		xim-xim	
venir de gust			
el joc s'ho porta		<i>MEMUCAN</i>	
en va		vil fang demòtic E.	(p. 80)
del tot			
no val la pena		<i>REI</i>	(p. 81)
		o desvergonyiment o cues E.	
		de seguida	
<i>ALTÍSSIM</i>		a trossets	
De franc	(p. 77)		
A pler		<i>TITELLES</i>	
Entorn de		fill de marfanta	
Feu via		rebuig de tència E.	
Lluny de		fer mamballetes	
Prop de			
Sense temps ni d'un badall E.		<i>BIGTAN</i>	
xano-xano	(p. 78)	(no resta) ni suc ni bruc	
(estàs) a punt de		d'ençà que	
		una amor de	
<i>REI</i>		pèrdua d'esma	
de tota manera		vingui a to o no E.	
de cor			
bon minyó		<i>BOTXÍ</i>	
de quina carta me'n vaig		arranar més l'alè E.	
(mena de) bunyol de vent		compare flac E.	
el dia de demà		a partir de	(p. 82)

MARDOQUEU

a profit de
a redós de

SECUNDINA

mi-te'l
quin remei li queda! **FF**
m'entren ganes
vigila que vigilaràs **ESTRUCT.**
sinó que
Secundina aquí, Secundina allà
clavar-li (...) un juli (p. 83)

AMAN

de sol a sol
a les envistes de

REI

(tens) cori-mori
heus aquí
a tentipotenti
a pòtils **E.**

CORTESANS

a rebentar
en aquests temps

REI

de bon grat (p. 84)
prepara la traveta **E.**

VASTHI

net i clar (p. 85)
ve-t'ho aquí
pobra de mi

REI

(fer els) ulls grossos
trenco (...) els ossos
tant se val

MEMUCAN

obri el pit
(si li) feies (ara) el tato
deixar seny i gaiato **E.**
llevat de
d'ara endavant
mai més (p. 86)

precís moment **COL·LOC.**
bri de
portaran les calces
gata maula (p. 87)
ans de
el sexe viril **COL·LOC.**

REI

a pa i aigua

MEMUCAN

(coses) per l'estil
mala ganya (p. 88)

ALTÍSSIM

purgar el fel **E.**
mastegar penjaments **E.**
antic com el món
a bodes us convido **FF**
d'extrem a extrem de
passo (prou) treballs (p. 89)
xup-xup
amb les degudes llicències

COL·LOC.

esberlo (...) el carro pel pedregar
remena i bolla com una mata de
xanguet **E.**

MARDOQUEU

temptem fortuna **COL·LOC.**

SECUNDINA

de bell antuvi

d'habitud (s'expressa amb) molta lletra		<i>SECUNDINA</i> I ara! (comencem a) beure'ns el senderi E. pròpia i legítima E.
<i>MARDOQUEU</i> d'ençà que de tota mena de gust anell d'or al nas d'un porc (p. 90)		<i>REI</i> de filis tan sols no garla de musica E. xau-xau, xau-xau (p. 93)
BIBL		
<i>ESTHER</i> corc dels seus ossos BIBL. (?)		<i>BIGTAN</i> aprofitarem l'ocasió COL·LOC. prou ens vagarà receptar-te juleps d'eternitat E. a peu de mitjó E. d'un cop (p. 94)
<i>MARDOQUEU</i> de tota mena		
<i>VELLS D'ISRAEL</i> a bastament (p. 91)		ran de d'altra banda que al cel sia FF
<i>SECUNDINA</i> de gust sí, com jo!		<i>MARDOQUEU</i> a aquestes altures (p. 95) Déu no ho vulgui FF
<i>MARDOQUEU</i> per la brama E.		<i>BIGTAN</i> a favor de prens el seu partit al llindar de d'antuvi girem cua (esguardar-nos) de) fit a fit
<i>HEGAI</i> de capritx per via de moral em ve {a més} d'ofici		
<i>SECUNDINA</i> endavant i crits FF endavant (no sé {a l'últim} quines) atxes E.	(p. 92)	<i>TERES</i> mana i disposa
<i>ALTÍSSIM</i> lluny d'osques		<i>MARDOQUEU</i> a la fi a guisa de d'improvís

<i>SECUNDINA</i> enmig de		a l'escarlata a glops unes quantes	(p. 98)
<i>MARDOQUEU</i> aixeca els patis E.		canes i canes ESTRUCT ans de tau-tau	
<i>REI</i> el campió de les bubotes E. el bé de Déu (de)	(p. 96)	de tard en tard (i) prou d'aquest coll la ciutat d'en Nyoca en va	
<i>SECUNDINA.</i> en persona mesos i mesos ESTRUCT a escrúpols a dracmes a diners a dojo matí i tarda aigua de pimpinella flor de nimfa com si res (entemats) en els tretze d'axioma E.		al ras li raja el nas tan sols com mes cus, més forada E./ESTRUCT a poc a poc pengim-penjam de sobte plora que ploraràs ESTRUCT d'ença de poti-poti de veres de seguida	(p. 99)
<i>REI</i> apuntar l'alba en fi	(p. 97)		
<i>SECUNDINA</i> ni les gràcies a la biorxa		<i>AMAN</i> en ple (tràngol)	
<i>MARDOQUEU</i> de sotamà		<i>REI</i> de trompis	
<i>SECUNDINA</i> a les petites en cos de camisa		<i>ALTÍSSIM</i> nyigo-nyigo de bocaterrosa	
<i>ALTÍSSIM</i> si més no		<i>REI</i> de pressa controla't els arpegis E. de mica en mica	(p. 101)

<i>AMAN</i> amb la vènia FORMULARI rei de reis		a poc a poc (p. 105) hi ha sempre un sis o un as
<i>REI</i> dos punts		<i>MARDOQUEU</i> trumfa els naips (d'Aman)
<i>AMAN</i> clau de volta l'os bertran a betzef en el paper forces vives bany maria		<i>ESTHER</i> sota pena de
<i>REI</i> quant a (p. 102) la magrana final E. has polsat {ben bé} l'opinió COLLOC.		<i>MARDOQUEU</i> per ventura sospesa pros i contres (p. 106)
<i>AMAN</i> púrria pucera E.		<i>ESTHER</i> filar prim per força tingui ganes val més i si moro que mori ESTRUCT
<i>REI</i> pagar els plats romputs!		<i>CORTESANS</i> nyeu-nyeu (p. 107)
<i>AMAN</i> Ve't aquí		<i>RABINS</i> ni poc ni molt
<i>JUEVES</i> a senallades		<i>ESTHER</i> malgrat tot si no
<i>ESTHER</i> de casa (p. 104) que es cala foc? de raval d'altra banda a causa de		<i>REI</i> vet aquí tant si (...) com
		<i>ESTHER</i> tal com (p. 108) ni una cosa ni una altra
		<i>REI</i> l'excepció confirma la regla FF

<i>ESTHER</i> perdo l'oremus	(p. 109)	<i>AMAN</i> rosa te ? en canvi	
<i>REI</i> hi som a temps		<i>ZERES</i> a la llarga cauràs de corcoll	
<i>ESTHER</i> i tant!		<i>AMAN</i> llevat de	(p. 113)
<i>AMAN</i> amb franquesa	(p. 110)	<i>ZERES</i> bunyols de be E. decàlegs de papallona E. nas de sis E. d'una manotada tot seguit	
<i>REI</i> d'acord santa nit		<i>AMAN</i> a trenc d'alba al capdavall	
<i>AMAN</i> tant de bo de petit la cosa més bona del món nous de trinca les taronges dels jardins d'occident E. de nen a fora	(p. 111)	<i>REI</i> de l'espardenya en canvi a poc a poc d'altra banda de veres al fons de exagerant (amb impudor) la nota de províncies al meu propi frec a frec de comú acord destriar {com més aviat millor} el gra de la palla al descobert tan sols t'envido amb catxa	(p. 114)
<i>ZERES</i> per tant prou de no hi ha dubte			
<i>AMAN</i> esbravada memòria de poncella E.			
<i>ZERES</i> passant bugada repassant roba una mica més dalt de	(p. 112)		

de cara a costums establerts COL·LOC. en rigor te'n dono exemple en resum (des del) punt de vista fins i tot a aquestes altures com de costum de pinyol sota la fèrula de de bell antuvi trenco el son refrescaré {de passada} records E.	(p. 115)	<i>ALTÍSSIM</i> compta fins a cent engalzada de catxap E.	
<i>ATAC</i> a la gatzoneta de dies i de nits		<i>MARDOQUEU</i> de sobte	
<i>REI</i> a repèl de escurçar-los de talla E. d'un cop noli me tangere d'ençà de {un tal} cessant d'aldufer E. salves la vida	(p. 116)	<i>AMAN</i> d'improvís	
<i>ATAC</i> la mel de	(p. 117)	<i>SECUNDINA</i> i tal, i tal!	
<i>REI</i> la ronda de la guilla ? a destemps el fill del meu pare		<i>AMAN</i> malgrat tot	
<i>AMAN</i> ve-te'm aquí		<i>MARDOQUEU</i> a vegades	
		<i>DONES</i> de baratilli per al nen i la nena glorificat toqueu matines unes trampes que fan els gegants ?	(p. 119)
		<i>ALEF</i> la ciutat de les santes [<Mataró]	
		<i>BET</i> les santes de juliol [les patrones de Mataró]	
		<i>QUEL·LA</i> hi ha cap pell de conill? pop.	(p. 120)
		<i>ALGÚ</i> passes farina	
		<i>BANYETA</i> tot just	

troni o llampi
l'esprimatxat company E.
a l'hora de...
el magre soci E.
res de (p. 121)
no t'estiris ni t'arrossis
(enregistrat per a) can PISTRAUS
a la xirinxina

ZERES
pintaves (suara) la cigonya E.
xucla els queixos E.
per befa
de bocadents

AMAN
giren full
pel que respecta (a mi)

ALTÍSSIM
al front de

AMAN
per complet

ALTÍSSIM (p. 122)
toca pirandó
val més quisso viu que lleó mort

REFRANY

AMAN
de guimbarro
a poc a poc

ZERES
anant a la deriva

SECUNDINA
gràcies que
no es cantarà més als biribissos E.

als temps que corren
tururut ginjola

ALTÍSSIM
en un parpelleig
enmig de
d'orella a orella

SECUNDINA (p. 123)
menys xeflis que calvari E.
se li nua el bocí

REI
a fe que
ho poso en quarantena
leri-leri

ESTHER
de borrasquer
a més

REI
encara bo
ànima per ànima, «anima mea»
introduïa al gaudeamus E.

ESTHER (p. 124)
qui no s'arrisca no pisca

REFRANY

de soca (i) arrel
he pinxat les teves cartes
pinta per pinta
a mà callada

SECUNDINA
entre l'insult i el bitxo del xató E.

ESTHER (p. 125)
guanyaries oposicions a calcomania
E.

<i>SECUNDINA</i> arribes (...) als anissos		alludeixo a una jerarquia vexatòria E. «tothom d'acord i al seu xabec» E.
<i>REI</i> d'un cop i per sempre		un munt de per tant bon minyó
<i>HARBONA</i> al cap i a la fi		<i>SECUNDINA</i> (p. 130) fer dissabte
<i>REI</i> bitllo-bitllo		talli qui talli el bacallà E. ESTRUCT/LOC.V.
<i>BANYETA</i> l'enhorabona		<i>ELIASIB</i> (p. 131) l'imperi de la raó
<i>BOTXÍ</i> pif-paf, pif-paf a patacades	(p. 126)	al marge de torre de vori BIBL (p. 133)
<i>BANYETA</i> a pleret carreró (intestí) sense sortida al compàs		<i>MARDOQUEU</i> de lluny (p. 135)
<i>AMAN</i> catacric-catacric enmig de		<i>ALTÍSSIM</i> a les acaballes de (p. 136) enllà de safareig del tritó ? passar safata acoteu el cap a manera de des d'aleshores
<i>COLLA BANYETA</i> (p. 127) m'adormia com un soc pell al noc! E. (p. 128) en belar perdo el remuc E. [REFRANY]		en nom (seu) sota el dictat de això sí una mica de arreu del món (p. 137) des de sempre mal somni sense retorn no te'n riguis sense defallences de grans
<i>ESTHER</i> encara més sortir (cap altre) de trasantó (p. 129) ni una síl·laba més		

de vells
de porta en porta
de professió
cada dia
un parell de
d'escaiença

prop de
la via del tren
de llarg a llarg
anàreu i vinguéreu
a través de
mestres d'aixa

(p. 138)